

HUQUQBUZARLIKLARDAN JABRLANUVCHILARGA YORDAM KO'RSATUVCHI IXTISOSLASHTIRILGAN MUASSASALAR FAOLIYATINING TASHKILIY- HUQUQIY ASOSLARI VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

O.J.Xolmuminov

Ilmiy Rahbar: Fuqaroviy-huquqiy fanlar kafedrası dotsenti,
yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktor (PhD) dotsent podpolkovnik
Shuxratbekov Xusanboy Shuxratbek og'li

325-guruh

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17656973>

Annotatsiya. Ushbu maqola huquqbuzarliklardan jabr ko'rgan shaxslarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan ixtisoslashtirilgan muassasalar faoliyatining tashkiliy-huquqiy asoslarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Unda O'zbekiston Respublikasidagi mavjud huquqiy baza, jabrlanuvchilarning huquqlarini himoya qilish mexanizmlari, davlat va nodavlat tashkilotlarining o'zaro hamkorlik tizimi hamda ushbu muassasalarning faoliyat yuritish prinsiplari ilmiy-nazariy nuqtai nazardan yoritiladi. Tadqiqot jabrlanuvchilarga ko'rsatiladigan psixologik, ijtimoiy, yuridik hamda vaqtinchalik boshpana xizmatlarining samaradorligini oshirishga qaratilgan taklif va tavsiyalarni ham o'z ichiga oladi. Olingan natijalar ixtisoslashtirilgan muassasalar tizimini takomillashtirishda kompleks yondashuv zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: jabrlanuvchi, ixtisoslashtirilgan muassasa, rehabilitatsiya, psixologik yordam, huquqiy asos, himoya, profilaktika.

Kirish

So'nggi yillarda jamiyatda fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, ayniqsa huquqbuzarlik va zo'rvonlikdan jabr ko'rgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash tizimini modernizatsiya qilish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Huquqbuzarliklardan jabrlangan shaxslar ko'pincha nafaqat jismoniy, balki psixologik va ijtimoiy zararga ham duch keladilar, shu sababli ularga ko'mak beruvchi ixtisoslashtirilgan muassasalar faoliyati keng ko'lamli yondashuvni talab etadi. Bunday muassasalar jinoyat sodir etilganidan keyingi ilk kunlardan jabrlanuvchining himoyasini ta'minlash, xavfsizlik choralari ko'rish, zarur psixologik yordam berish, vaqtinchalik boshpana bilan ta'minlash hamda zarur huquqiy maslahatlarni berish kabi vazifalarni bajaradi. Davlat va nodavlat sektorlar hamkorlikda ushbu xizmatlarning sifatini oshirish, aholining huquqiy madaniyatini mustahkamlash va jabrlanuvchilarni jamiyatga qayta moslashtirish uchun keng ko'lamli dasturlar ishlab chiqmoqda.

Metodologiya

Tadqiqotda normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish, solishtirma yondashuv, tizimli tahlil va amaliyotdagi ixtisoslashtirilgan muassasalar faoliyati bo'yicha kuzatuv metodlaridan foydalanildi. Xususan, "Ayollar daftari", "Temir daftar", "Yoshlar daftari" kabi ijtimoiy himoya tizimlari, Oila va xotin-qizlar qo'mitasi, Ichki ishlar vazirligi, Sog'liqni saqlash vazirligi va nodavlat notijorat tashkilotlari tomonidan yuritiladigan rehabilitatsiya markazlari faoliyati o'rganildi. Jabrlanuvchilar bilan ishlash bo'yicha xorijiy tajribalar — AQSHning "Victim Support Center", Yevropa davlatlaridagi "Safe House" tizimi va Janubiy Koreyaning "One-Stop Center" modeli bilan taqqoslashlar amalga oshirildi. Shuningdek, ayrim muassasalarning real statistika

ko'rsatkichlari, yo'nalish bo'yicha ekspertlarning amaliy fikrlari va ilmiy adabiyotlar tahlili tadqiqotning asosini tashkil etdi.

Natijalar

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda jabrlanuvchilarga yordam ko'rsatish tizimi so'nggi yillarda sezilarli rivojlandi va bir nechta ixtisoslashtirilgan reabilitatsiya markazlari faoliyati yo'lga qo'yildi. Ular psixologik maslahat, huquqiy ko'mak, tibbiy yordam, vaqtinchalik boshpana va ijtimoiy moslashtirish kabi ko'plab funksiyalarni bajaradi. Xususan, oilaviy zo'ravonlikdan jabrlangan ayollar uchun 29 ta "Reabilitatsiya va moslashtirish markazlari" faoliyat yuritmoqda, voyaga yetmagan jabrlanuvchilar uchun esa maxsus "Mehribonlik uylari" va "Ijtimoiy himoya markazlari" faol ishlamoqda. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy-psixologik yordam olgan jabrlanuvchilarning 68–72 foizi jamiyatga qayta ijtimoiy moslashgan, 40 foizdan ortiq hollarda esa qayta jabrlanishning oldi olingan. Shuningdek, organlararo hamkorlik — ichki ishlar organlari, sog'liqni saqlash tizimi, prokuratura, ta'lim muassasalari va nodavlat tashkilotlar o'rtasidagi integratsiya mustahkamlanib bormoqda. Bu ko'rsatkichlar tizimning amaliy samaradorligini namoyish etadi.

Muhokama

Tadqiqot natijalari jabrlanuvchilarga yordam ko'rsatish tizimini yanada takomillashtirish uchun tashkiliy va huquqiy mexanizmlarni chuqur integratsiya qilish zarurligini ko'rsatadi. Eng avvalo, ixtisoslashtirilgan muassasalar faoliyati yagona standart asosida yuritilishi, xizmatlarning sifat ko'rsatkichlari aniq mezonlar bilan baholanishi lozim. Xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, bunday markazlarning samaradorligi "bir darcha" tamoyili asosida tashkil etilganda, ya'ni jabrlanuvchi psixolog, advokat, tibbiy xodim va ijtimoiy xodim xizmatlarini bir joydan olganida ancha oshadi. Shuningdek, mavjud muassasalarda xodimlar yetishmasligi, moddiy-texnik baza pastligi, elektron axborot tizimlarining to'liq yo'lga qo'yilmaganligi kabi muammolar mavjud. Shu sababli, markazlarni bosqichma-bosqich raqamlashtirish, tezkor chaqiruvlar bo'yicha harakat algoritmlarini takomillashtirish hamda jabrlanuvchilar xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan himoya orderlari tizimini kuchaytirish muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, jabrlanuvchilarning qayta ijtimoiylashuv jarayonida psixologik travmalarni bartaraf etish, ularni mehnatga jalb qilish va mustaqil hayotga qaytarish bo'yicha uzoq muddatli reabilitatsiya dasturlari joriy etilishi zarur. Muassasalar faoliyatini samarali nazorat qilish, xodimlarni muntazam o'qitib borish va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish tizimning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

Xulosa

Umuman olganda, huquqbuzarliklardan jabrlangan shaxslarni qo'llab-quvvatlovchi ixtisoslashtirilgan muassasalar faoliyati jamiyatda inson huquqlarini ishonchli himoya qilish, jabrlanuvchilarni reabilitatsiya qilish va ularni normal ijtimoiy hayotga qaytarishning muhim bo'g'ini hisoblanadi. Ularning muvaffaqiyatli faoliyati normativ-huquqiy asoslarning takomillashtirilishi, davlat organlari va nodavlat tashkilotlar o'rtasidagi samarali hamkorlik, zamonaviy psixologik va ijtimoiy xizmatlarning joriy qilinishi hamda xodimlarning malakasini oshirish bilan bevosita bog'liq. Tizimni kompleks rivojlantirish orqali nafaqat jabrlanuvchilarni himoya qilish, balki jamiyatda huquqbuzarliklarning oldini olishning samarali mexanizmini yaratish imkoniyatlari kengayadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. IIV va Oila va xotin-qizlar qo'mitasi qo'shma qarorlari va metodik qo'llanmalari.
2. A. Jo'rayev. *Ijtimoiy himoya va rehabilitatsiya tizimlari*. — Toshkent, 2021.
3. UN Women, UNFPA va UNICEFning jabrlanuvchilarni himoya qilish bo'yicha xalqaro hisobotlari.
4. Victim Support Europe. *Annual Report*, 2022.